

eann de mhóramhráin Chúige Uladh, le hArt Mac Cumhaidh, duine de mhórfhílí an 18ú haois, is ea an dán seo. Cé go bhfuil **tréithe na haislinge polaitiúla** le haithint go láidir air (véarsaí 7 agus 8 go háirithe, mar a gcaointear na seantaoisigh, agus mar a ríomhtar cathanna tubaisteacha an 17ú haois agus brúidiúlacht lucht na cóilín-teachta), is **dán pearsanta, liriciúil go bunúsach** é atá lán de mhaoithneachas rómánsúil an 18ú haois.

Sa chéad dá líne

Ag Úirchill an Chreagáin a chadail mé aréir faoi bhrón

Is le héirí na maidne tháinig ainnir fá mo dhéin le póig:

cuirtear an suíomh os ár gcomhair agus feicimid an file ag déanamh a mharana ar chúrsaí an tsaoil, faoi mar a bhíonn sna dánta móra rómánsúla: *'Gray's Elegy in a Country Churchyard, Tintern Abbey* agus Machnamh an Duine Dhoilíosaiigh.

Sainítear seánra an dáin agus aithnítear láithreach mar shárshampla den Aisling é — **Aisling phearsanta éalaithe ina tosach**. An file in ísle brí ar fad: 'faoi bhrón'; é sa reilig ag machnamh ar chora crua an tsaoil; é ina aonar go huaigneach — faoi mar atá na filí sna dánta móra luaite thuas.

Le teacht na maidine áfach, is geall le haiséirí ón mbás aige é: samhlaítear dó go dtagann ainnir — *fine thing* de chuid na linne — chuige á leigheas agus á shólású agus líontar de bheocht is de ghliondar é, agus scáthánaítear an spiorad nua seo i saibhreas agus in áilleacht an fhriotail:

Bhí gríos-ghrua ghartha aici 'gus lannir ina céibh mar ór

's gurb é íocshláinte an damhain bheith ag amharc ar mo ríoghain óig.

As sin go deireadh bíonn gach re véarsa aige féin agus pearsa na haislinge, agus sa tslí sin déantar **pearsanú drámatúil, i bhfoirm agallaimh ar mhianta** agus ar bhrón an fhile — a

Scolaíocht: Ardteist, cúrsa 2006

Aisling File: 'Úirchill an Chreagáin'

An t-amhrán le hArt Mac Cumhaidh á bhreithniú ag Tadhg Ó Dushláine

mhian éalaithe le bé na hinspi-oráide siar isteach sa sean-ré órga, agus an briseadh croí atá air go bhfuil na Gaeil faoi chois agus na Gaill faoi réim. Focail iontacha allabracha a úsáidtear leis an gcuireadh chun aoibhnis a fhaigheann sé a chur in iúl: 'tír dheas na meala', mar a bhfuil, 'aoibhneas ar hallaibh' agus 'siamsa ceoil'.

Nóta pearsanta — na meatachta nó na dílseachta - ba dhóigh leat, a bhí in **véarsa a trí**: ba bhreá leis éalú ach níor mhaith leis a chairde ná a chéile a thréigean, deir sé. Tá sé i gcás idir dhá chomhairle, ba mhaith leis is níor mhaith leis.

I **véarsa a ceathair** cuireann guth na rómánsaíochta **firinne shearbh a shaoil** ar an lic dó: tá sé ina amadán beo bocht agus a chuid filíochta ina ábhar magaidh ag daoine — 'tá tú faofa, gan earra, bocht, earraoideach, baoth, gan dóigh'. Cuireann mealladh na ceiste sa dá líne a leanann le *dilemma* an fhile.

Tá sé céasta i gceart anois agus 'ríoghain óg' véarsa a haon ina 'ríoghain deas mhilis' anois aige, ionchurtha leis na bandéithe clas-aiceacha. Is deacair leis a thuiscint cad a fheiceann sí in aon chor ann le go ndéarfadh sí go mb'áil léi a leithéid féin 'a bheith ag cagar-

naigh leat siar sa ród'.

I **véarsa a sé**, mar fhreagra ar a cheist dearbhaíonn sí gurb í **pearsanú oidhreacht na tíre** í, an oidhreacht san a chothaigh agus a chaomhnaigh na hollúna, na filí agus sa mhéid sin is luach spioradálta í, saor ó laincisí ama agus áite an tsaoil seo.

Sroicheann an t-agallamh beirte seo buaic sna véarsaí deireanacha: tá dílseacht an fhile dá dhúchas go mór i gceist sa bhrón a léiríonn sé as briseadh agus as díbirt na nGael. Ní hionadh, ná níor thógtha air, géilleadh don chathú dul le haislingeoireacht na filíochta a thagann chuige sa véarsa leathdheireanach. Ach tuigtear ón **véarsa deireanach** go mbíonn an bua ag an mórtas cine agus **adlacadh i measc a mhuintire féin**, ar fhód an dúchais, a theastaíonn uaidh ag deireadh: 'I geill chumhra an Chreagáin a leagfar mé i gcré faoi fhód.' **Mórtas agus bród sinseartha** é seo níos sinne ná aon chill Chríostaí, faoi mar a thuigtear ó mhórfhile na Mumhan, Aogán Ó Rathaille:

Raghad ina bhfeasc le flosc na laoch don gceill,

Na flatha faoi raibh mo shean roimh éag do Chríost.◊

Úr-chill an Chreagáin, Art Mac Cumhaigh

'Ná fiafraigh díom ceastaibh óir cha chodlaim ar an taoibh so 'Bhóinn, is síogai beag linbh mé a'hoileadh le taoibh Ghráinne Óig, i mbruín cheart na n-ollamh bím go follas ag dúscadh an cheoil, san oiche ag Teamhair, is ar maidin i gclár Thír Eoghain.'

'Is é mo ghéarghoin tinnis gur theastaigh uainn Gaeil Thír Eoghain, agus oidhríbh an Fheadha, gan seaghais faoi léig 'ár gcomhair, géagaibh glandaite Néill Fhrasaigh nachar dhiúlt do cheol, chuirfeadh éide fá Nollaig ar na hollaimh bheadh ag géilleadh dóibh'.

Véarsa 6 & 7, Nua-Dhuanaire, Cuid 2, Breandán Ó Buachalla